

УДК 32.019.5

DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.42.31>

РАШИЗМ ЯК ГЕНЕЗА ПУТІНІЗМУ

Іван Коваль

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
Івано-Франківський юридичний інститут
вул. Максимовича, 13, 76006, м. Івано-Франківськ, Україна*

Леся Кисляк

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
Івано-Франківський юридичний інститут
вул. Максимовича, 13, 76006, м. Івано-Франківськ, Україна*

У статті розглянуто причини розв'язаної повномасштабної війни Російської Федерації проти суверенної Української держави, які походять із суті політичного режиму сформованого В. Путіним за період його перебування на посаді президента російської держави. Зазначено, що прагнення В. Путіна відродити неоімперію закладено об'єктивно в сутності російської держави, її історичної традиції, культури та суспільної свідомості. Акцентується увага на те, що наратив імперськості тісно пов'язаний із ностальгією за Радянським Союзом, розпад якого В. Путін назвав «найбільшою геополітичною трагедією» ХХ століття.

У статті розкрито процес формування державних інститутів Російської Федерації в основу якої закладено всевладдя силових структур, згоргання демократичного розвитку, встановлення тотального контролю над громадянським суспільством та засобами масової інформації.

Проаналізовано основні ознаки «путінізму» у політичному, ідеологічному, соціально-економічному і зовнішньополітичному аспектах. Визначено, що фінансово-ресурсну базу РФ становить експорт сировини, нафти, природного газу, вугілля, лісу, а не розвиток новітніх технологій. Показано, що «путінізм» це така система влади, яка впливає з чіткого розділення влади і народу, де відсутнє зріле громадянське суспільство, функціонує диктат адміністративного апарату примусу, що забезпечує потреби лояльної до нього маси.

Зазначено, що для «путінізму» у зовнішньополітичній сфері характерним є проведення агресивної, експансіоністської політики імперського реваншу, виходячи із наративу, що розпад СРСР є «найбільшою катастрофою ХХ століття» і відповідальність за це несе саме Захід.

Розкрито модель політичного управління «путінізму», яка сформована таким чином, що президент відповідає за реалізацію стратегічного завдання відновлення імперської величі та забезпечення національних інтересів на міжнародній арені, а підпорядкований йому бюрократичний апарат центральної влади включає дві складові – силові та адміністративно-господарські структури, які повинні забезпечувати добробут російського народу і його безпеку.

Ключові слова: «путінізм», авторитарний політичний режим, громадянське суспільство, «руський мір», імперський реваншизм, неоімперія, масмедіа, демілітаризція, денацифікація, рашизм, геноцид.

Актуальність дослідження обумовлена агресивною, загарбницькою політикою В. Путіна, розгортанням повномасштабної війни Російської Федерації проти України. Дана тематика знайшла своє відображення у ґрунтовній колективній монографії вчених Національного інституту стратегічних досліджень «Режим Путіна: перебалансування 2018». Також над висвітленням вищезгаданої тематики працювали такі дослідники, як Я. Бережний, І. Волошко, Р. Власенко, Д. Горелов, В. Караваєв, А. Лепіхов, І. Павленко,

В. Семененко, О. Снігир, Б. Дем'яненко, В. Дем'яненко, О. Костенко, М. Піддячий, В. В'ятрович, С. Белковський, А. Піонтковський, Т. Снайдер та інші.

Уперше у статті робиться спроба показати, що «путінізм» об'єктивно виражається на практиці у новітній фашизм з російським підґрунтям у ХХІ столітті.

Метою статті є розкрити генезу рашизму як похідну від авторитарного режиму В. Путіна.

Розпочавши військову агресію проти нашої країни 24 лютого 2022 року, В. Путін заявив, що метою проведення «спеціальної військової операції» є захист людей, які протягом восьми років зазнають знущань, геноциду з боку київського режиму, і для цього буде проведена демілітаризація та денацифікація України [1].

Прагнучи за три доби повністю добитись капітуляції України, провести військовий парад в Києві, диктатор РФ зіткнувся із героїчним опором української армії та формувань територіальної оборони. Путінський «бліцкриг» зазнав повного краху.

Для того, щоб вияснити справжні цілі кремлівського диктатора, необхідно досягнути справжню сутність путінського режиму – «путінізму».

Борис та Віра Дем'яненко стверджують, що на початку ХХІ століття дефініція «путінізм» (англ. «putinism») набула кількох тлумачень. Цим поняттям ідентифікують: 1) політичну систему, що сформувалася в Російській Федерації на початку 2000-х рр., у добу глобалізації та Інтернету; 2) економічний лад РФ, який виник на початку ХХІ ст. на уламках останньої тоталітарної імперії ХХ ст. – СРСР; 3) певний тип політики, коли прагнення досягати бажаних результатів базувалося на аргументі сили і проводилося з позиції сили [2, с. 243].

Розглянемо основні ознаки «путінізму» у політико-ідеологічній, соціально-економічній та зовнішній сферах.

Для політико-ідеологічної сфери характерні такі ознаки як: сильна президентська влада; двоїстість режиму «путінізму», який, по-перше – безпосередньо повинен модернізуватись згідно вимог часу, але, по-друге – боїться наслідків демократичних змін і формує культ президента як національного лідера, який нібито повернув Росії «велич» [3].

За словами російського аналітика С. Белковського, Путін – це стабільність, а будь-яка опозиція це – фашизм і громадянська війна; Путін – менше зло у всіх відношеннях; щоб менше зло ніколи не поступилось місцем більшому, потрібна консолідація еліт [4].

Для «путінізму» притаманні такі ознаки як: контроль виконавчою владою законодавчої і судової; контроль суспільства і державного апарату із використанням різноманітних маніпуляцій; інтерпретування Конституції на власний розсуд, без внесення змін до Основного закону держави [5]. Підміна інститутів державного управління силовими структурами та спецслужбами, що призводить до системи «ручного управління». Імітація демократії, тобто наявність багатопартійної системи та опозиції при пануванні єдиної пропрезидентської партії «Єдина Росія» тощо. Російський політолог в еміграції А. Піонтковський акцентував увагу на те, що саме «цинічна терплячість» «еліт» становить значно більшу небезпеку для російської державності, ніж «демократичне нетерпіння» опозиціонерів, опозиційних ЗМІ, тотальний контроль над соціальними мережами, панування шовінізму, пропаганда «руського міра» [6].

У економічному аспекті основні ознаки «путінізму» проявились у таких аспектах як: злиття влади і бізнесу; повний контроль над державною власністю силовими структурами; панування в основних галузях економіки корпорацій, які безпосередньо контролюються кремлівським апаратом представників президентської адміністрації: Газпром, Роснефть, Транснефть, РЖД та ін.; злиття кримінального капіталу із вищими ешелонами влади та використання ними всіх надр країни і присвоєння всього, що було створено за

період існування Радянського Союзу; тотальна корупція у всіх сферах контролювана спецслужбами, відносно ліберальна, але непрозора фінансова й податкова політика; повністю залежний від державних чиновників малий і середній бізнес; значна диференціація в матеріальних доходах між різними верствами населення [2, с. 246].

За словами А. Піонтковського у РФ сформувався «олігархічний капіталізм» і «бандитський капіталізм», який склався не стільки з приватизації власності, скільки приватизації контролю над фінансовими потоками, і, передусім, потоками бюджетних коштів. У такій системі ефективний власник не може виникнути принципово [6].

У соціальному аспекті «путінізм» характеризується такими ознаками, як: відсутність соціальної держави; зневагою до особистості; обмеженням можливостей громадянського суспільства; слабким і нечисленним середнім класом, міграцією технічних інтелектуалів з країни; залежним становищем службовців та робітників; низьким рівнем пенсійного забезпечення; корумпованою й неефективною системою освіти, системою охорони здоров'я, які не відповідають вимогам часу; пропагандою соціального миру й об'єднання всіх прошарків і соціальних груп навколо держави і національного лідера в боротьбі з зовнішніми і внутрішніми ворогами [2, с. 249].

У зовнішньополітичному аспекті «путінізму» характерна: агресивна, анексіоністська зовнішня політика; нова біполярність світу, нове протистояння авторитарного Сходу і демократичного Заходу, ненависть до західних демократичних систем, нетерпимість до елементів культури інших народів, зокрема українського, яким протиставляється євразійська (російська) цивілізація; ностальгія за радянськими часами і найвпливовішими лідерами, зокрема піднесення величі Й. Сталіна, намагання відтворити неоімперію на території СРСР, що розпався [2, с. 249].

За сприяння режиму В. Путіна в РФ поширився напрям і рух, основною доктриною якого є реабілітація Російської імперії з її «самодержавієм, православієм і народністю». Для цього був використаний меседж «Великої Перемоги» в Другій світовій війні та виняткового внеску російського народу у перемогу над фашизмом.

Головними ідеями, які сприяли легітимізації режиму В. Путіна й зміцнення російської державності стали: концепція «розділеного народу»; ідея «захисту громадян за кордоном»; концепція «руського міра»; концепція «великої російської цивілізації».

Ідеологічним прикриттям агресивної політики В. Путіна є вигадані кремлівськими апологетами меседжі про невід'ємне право РФ втручатися у внутрішні справи пострадянських країн, захищати інтереси «угнетених фашистами саатечественників» в Україні, соціальна демагогія про споконвічних захисників «ісконних» цінностей «руського міра» від «проісков враждебного Запада», що буцімто «тлетворно впливає» на побожних московитів-росіян [2, с. 250].

Вагомим є повернення територій, якими нібито володіла Російська імперія починаючи з переходу Петра I. «Путінізм» включає в себе доктрину «руського міра» в якому панує Росія, яка передбачає «собраніє русскіх земель», тобто можливість анексії територій, де проживають росіяни, і навіть російськомовні громадяни. Ця доктрина спрямована на піднесення російського православ'я, євразійських і геополітичних міфів про перманентне історичне зіткнення інтересів Росії і Заходу, та так званої, «теорії змови» Заходу проти Росії. Вагомим чинником цієї доктрини є союз держави і церкви, що передбачає державну підтримку релігійної пропаганди, який був започаткований ще імператором Петром I, а створений ним Синод у 1721 році, саме підпорядкував церкву державі.

А. Піонтковський характеризує режим В. Путіна наголошує, що «путінізм» – це вища і остання стадія бандитського капіталізму в Росії, якій характерні наступ на свободу слова, інформаційне зомбування, ізоляція від зовнішнього світу і подальша економічна деградація [7].

Тут теж слід додати і висловлювання французького філософа Ф. де Лара, який назвав «путінізм» режимом не «совєтської влади плюс електрифікації всієї країни» (відомий вислів В. Ульянова-Лєніна), а «КДБ плюс телебачення» [8].

Яскравим підтвердженням реалізації агресивної зовнішньої політики «путінізму» стала війна Кремля проти суверенної України, яка відстоєє європейські цивілізаційні демократичні цінності. Мета диктатора В. Путіна чітко розкрита в статті Т. Сергєйцева «Що Росія має зробити з Україною» від 3 квітня 2022 р., яка опублікована в державному масмедіа РІА «Новости», – «перевиховання» українців необхідно досягти репресіями та жорсткою цензурою, а після війни провести військовий трибунал. Президент України В. Зеленський зазначив, що заклики до «деукраїнізації» та «деєвропеєзації» України, про які йдеться в статті, вказують на мету вторгнення на територію України, є методами геноциду [9; 10].

Дослідник східноєвропейської історії Т. Снайдер назвав вищезгадану статтю «російським посібником з геноциду». Він зазначив, що денацифікація в офіційному російському тлумаченні означає не лише руйнування української держави і нації. Нацист, – як пояснює посібник з геноциду, – це просто людина, яка самоідентифікується як українець [11]. Згідно з посібником, створення української держави тридцять років тому було «нацифікацією» України. Українці є «нацистами», бо не визнають «необхідності підтримки Росії». Українці мають страждати за віру в те, що вони існують як окремий народ; тільки це може призвести до «спокутування провини», – зазначає Т. Снайдер, аналізуючи статтю Т. Сергєйцева [11].

В інтерпретації росіян дефініція «нацист» – це українець, який відмовляється визнати себе росіянином. Дивним є аналогія називати Володимира Зеленського, демократично обраного президента та єврея – нацистом. Зеленський – українець, і це все, що означає «нацист». За цим абсурдним визначенням, в якому нацисти мають бути українцями, а українці – нацистами, Росія не може бути фашистською, щоб не робили росіяни. Це дуже зручно, – зауважує Т. Снайдер [11]. Якщо «нацист» має значення «українець», який відмовляється бути росіянином, то напрошується висновок, що жоден росіянин не може бути нацистом. Відтак як в Кремлі «нацист» не має нічого спільного з фашистською ідеологією, свастикою, великою брехнею, мітингами, риторикою про чистки, агресивними війнами, викраденням еліт, масовими департаціями та масовими вбивствами мирного населення, росіяни можуть робити це все, не цікавлячись, що вони самі на неправильній стороні історичної книги. І тому ми бачимо, що росіяни ведуть фашистську політику в ім'я «денацифікації», – резюмує Т. Снайдер. І з цим важко не погодитись [11].

Вагомим є те, що стаття Т. Сергєйцева появилася після викриття жахливих злочинів російських агресорів в Бучі. Світовим ЗМІ пізніше стали відомі випадки злочинів в Ірпені, Гостомелі, Маріуполі, що стало підставою говорити про геноцид українського народу та підставою прийняття 14 квітня 2022 р. Заяви Верховної Ради України «Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні. Так, у ній чітко зазначено, що парламент по-перше, визначає дії, вчинені Збройними силами Російської Федерації та її політичним і військовим керівництвом під час останньої фази збройної агресії Російської Федерації проти України геноцидом Українського народу; по-друге звертається до Організації Об'єднаних Націй, Європейського парламенту, Парламентської асамблеї ОБСЄ, Парламентської асамблеї НАТО, урядів та парламентів іноземних держав щодо визнання вчинення Російською Федерацією геноциду Українського народу, а також злочинів проти людяності та воєнних злочинів на території України [12].

На сьогодні уже більше десяти держав визнали злочини російської армії в Україні геноцидом українського народу. У конгресі США зареєстрований законопроект про визнання Російської Федерації державою-спонсором тероризму.

Ці злочини РФ в політичних дискусіях українців виразились в дефініцію «рашизм».

Як зазначається у Вікіпедії поняття «рашизм» походить від Росія, «Раша» плюс фашизм, або російський фашизм, – термін, який використовується для позначення політичної ідеології та соціальної практики режиму кінця ХХ – початку ХХІ століття, що базується на ідеях «особливої цивілізаційної місії» росіян, «старшості братнього народу», нетерпимості до елементів культури інших народів [13]. Рашизм є різновидом нацизму, фашизму і синонімом терміна «російський нацизм» [13].

Інтерпретацію дефініції «рашизм» історик В. В'ятрович, експолова Українського інституту національної пам'яті визначив не просто як російський неофашизм. В рашизмі багато спільного із злочинними ідеологіями – віра у вищість власного народу і відтак його право вирішувати долю інших, підкреслена антидемократичність, культ вождя, культ сили, нехтування правами людини і міжнародним правом, віра у міжнародну змову, яку слід зупинити, апелювання до героїчного минулого, славу якого треба відродити [14].

Професор О. Костенко зазначає, що «рашизм» є ідеологією, яка базується на ілюзіях і обґрунтовує припустимість будь-якого свавілля заради хибно трактованих інтересів російського суспільства. У зовнішній політиці «рашизм» проявляється, зокрема, у порушенні принципів міжнародного права, нав'язування світові своєї версії історичної правди, виключно на користь Росії, у зловживанні правом вето в Раді Безпеки ООН тощо. У внутрішній політиці проявом «рашизму» є порушення прав людини на свободу думки, переслідування учасників «руху незгодних», використання ЗМІ для дезінформації свого народу тощо [15].

Сучасний американський історик Т. Снайдер зазначає, що українці помітили нахил Росії до фашизму: культу лідера і мертвих, корпоративну державу, міфічне минуле, цензуру, теорії змови, централізовану пропаганду, а тепер і війну, і руйнування [15].

На думку В. В'ятровича, велику роль у просуванні ідеології «рашизму» відіграє російська православна церква, яка не лише освячує, а й через мережу парафій поширює ідеї і тримає контакт з адептами, зокрема й поза межами Росії, особливо в Україні [14].

Важливим елементом, який «рашизм» запозичив із комунізму, більшовизму, – зауважує В. В'ятрович, – є соціальна ненависть до заможних та успішних. Саме вона надихає їх на злочини на окупованих теренах. «Хто вам дозволив жити так добре?» – волали вони у Бучі, грабуючи, гвалтуючи і вбиваючи місцевих українців не лише за те, що вони українці, але й за те, що успішні [14].

Слушною є ініціатива комітету ВРУ з питань гуманітарної та інформаційної політики щодо визначення терміну «рашизм» на національному та міжнародному рівнях [15; 16].

Отже, на сьогоднішній день дослідники сходяться на думці, що режим В. Путіна є «фашистським». Події останніх місяців переконливо доводять: Росія ХХІ століття у своїй ідеології, політиці та методах ведення війни поєднує ідеологію та практику режимів комуністичного СРСР, нацистської Німеччини, а також російського імперіалізму. Це поєднання можна означити терміном «рашизм».

Пропаганда насильства, знищення українців як нації, тому що не підтримують політику В. Путіна, є свідченням геноциду українського народу.

Повномасштабна війна проти України, названа диктатором В. Путіним як «спеціальна військова операція» є безпрецедентним виявом ігнорування міжнародного права і порядку – виклик цивілізованому світу в ХХІ столітті.

«Путінізм» і «рашизм» не мають майбутнього, тому що їхні доктрини побудовані на міфічному минулому і спрямовані в минуле!

Список використаної літератури

1. Путін заявив про початок «військової операції». *Громадське*. 24 лютого 2022 р. URL: <https://hromadske.ua/posts/putin-zayaviv-pro-pochatok-vijskovoyi-operaciyi-na-donbasi> (дата звернення: 10.04.2022).
2. Дем'яненко Борис, Дем'яненко Віра. «Путінізм» як різновид авторитарного політичного режиму. *Наукові записки*. 2018 (II). Випуск 2(94). ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України. С. 243. URL: https://ipend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/11/demianko_putinism.pdf (дата звернення: 25.05.2022).
3. Белковский С. Апология Владимира Путина. Легко ли быть царем? URL: <https://ratelib.com/books/232021-apologiya-vladimira-putina-legko-li-byt-carem/read> (дата звернення: 08.06.2022).
4. Белковский С. Сущность режима Путина. URL: http://loveread.me/read_book.php?id=62739&p=15 (дата звернення: 08.06.2022).
5. Лакер У. Путинизм. Россия и ее будущее с Западом. URL: <http://www.lander.odessa.ua/doc/laker-putinizm-rossiya-i-ee-budushchee-s-zapadom.pdf>. (дата звернення: 08.06.2022).
6. Пионтковский А. Искушение Владимира Путина. URL: <https://my-books.me/books/politika/page-44-49406-andrei-piontkovskii-iskushenie-vladimira-putina.html#fullstory-text> (дата звернення: 08.06.2022).
7. Пионтковский А. За першим словом Володимира Володимировича. *НВ*. 21 січня 2016 р. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/pro-pershomu-slovu-volodimira-volodimirovicha-92512.html> (дата звернення: 28.05.2022).
8. Філіпп де Лара. Що таке путінізм? *Український тиждень*. 19 березня. 2015. № 11(383). С. 39. URL: <https://tyzhden.ua/Columns/50/132296>
9. Зеленський В. Стаття в РІА «Новости» – один з доказів для майбутнього трибуналу. *УКР-ІНФОРМ*. 4 квітня 2022 р. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3448738-zelenskij-statta-v-ria-novosti-odin-z-dokaziv-dla-majbutnogo-tribunalu.html> (дата звернення: 09.05.2022).
10. Прищепя Я. Зеленський: стаття РІА «Новости» «Що Росія повинна зробити з Україною» – доказ геноциду для трибуналу. *СУСПІЛЬНЕ. НОВИНИ*. 5 квітня 2022 р. URL: <https://suspilne.media/225218-zelenskij-statta-so-rosia-povinna-zrobiti-z-ukrainou-e-dokazom-genocidu-dla-tribunalu/> (дата звернення: 09.05.2022).
11. Тімоті Снайдер. Російський посібник з геноциду. *НВ Преміум*. 11 квітня 2022 р. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/viyana-v-ukrajini-timoti-snyder-pro-te-u-chomu-zinalasya-rosiya-ria-novosti-novin-ukrajini-50232752.html> (дата звернення: 22.04.2022).
12. Про Заяву Верховної Ради України «Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні»: постанова Верховної Ради України від 14 квітня 2022 р. № 2188-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2188-20#Text> (дата звернення: 22.04.2022).
13. Рашизм. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B0%D1%88%D0%B8%D0%B7%D0%BC> (дата звернення: 08.06.2022).
14. В'ятрович В. Що таке рашизм? *Українська правда. Блоги*. 25 травня 2022 р. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/viatrovych/628de376420b4/> (дата звернення: 08.06.2022).
15. Необхідно повноцінно і часто вживати слово «рашизм» та похідні від нього. *Голос України*. 12 травня 2022 р. URL: <http://www.golos.com.ua/article/359972> (дата звернення: 14.06.2022).
16. Рашизм. *Верховна Рада України: Офіційний вебпортал парламенту України*. 12 травня 2022 р. URL: <https://www.rada.gov.ua/print/222804.html> (дата звернення: 14.06.2022).

RASHISM AS THE GENESIS OF PUTINISM

Ivan Koval

*National University «Odesa Law Academy»,
Ivano-Frankivsk Law Institute
Maksymovycha str., 13, 76006, Ivano-Frankivsk, Ukraine*

Lesya Kyslyak

*National University «Odesa Law Academy»,
Ivano-Frankivsk Law Institute
Maksymovycha str., 13, 76006, Ivano-Frankivsk, Ukraine*

The article considers the reasons for the full-scale war of the Russian Federation against the sovereign Ukrainian state, which originate from the essence of the political regime formed by Vladimir Putin during his tenure as president of the Russian state. It is noted that Putin's desire to revive the neo-empire is embedded objectively in the essence of the Russian state, its historical tradition, culture and public consciousness. Emphasis is placed on the fact that the narrative of imperialism is closely linked to nostalgia for the Soviet Union, the collapse of which Putin called «the greatest geopolitical tragedy» of the twentieth century.

The article reveals the process of formation of state institutions of the Russian Federation, which is based on the omnipotence of law enforcement agencies, curtailment of democratic development, the establishment of total control over civil society and the media.

The main features of «Putinism» in the political, ideological, socio-economic and foreign policy aspects are analyzed. It is determined that the financial and resource base of the Russian Federation is the export of raw materials, oil, natural gas, coal, forests, and not the development of new technologies. It has been shown that «Putinism» is a system of power that follows from a clear separation of power and people, where there is no mature civil society, there is a dictate of the administrative apparatus of coercion, which meets the needs of the masses loyal to him.

It is noted that «Putinism» in the foreign policy sphere is characterized by an aggressive, expansionist policy of imperial revenge, based on the narrative that the collapse of the USSR is «the greatest catastrophe of the twentieth century» and the West is responsible for it.

The model of political governance of «Putinism» is revealed, which is formed in such a way that the president is responsible for the strategic task of restoring imperial greatness and ensuring national interests in the international arena, the welfare of the Russian people and its security.

Key words: «Putinism», authoritarian political regime, civil society, «Russian peace», imperial revanchism, neo-empire, mass media, demilitarization, denazification, racism, genocide.